

Dag Hammarskölds väg - Tornerparken

Spår från Vasatid till bronsålder

Dag Hammarskölds väg - Tornerparken

Spår från Vasatid till bronsålder

Arkeologisk schaktningsövervakning

L1941:2293, L1941:1785

Fjärdingen 33:1 m.fl.

Uppsala kommun

Uppland

Anna Ölund

Upplandsmuseets rapporter 2026:16

ISSN 1654-8280

BEARBETNING AV FOTON: Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet

BEARBETNING AV PLANER: Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet

OMSLAGSBILD: Lager med kol, sot och skärvsten daterat till bronsålder undersöks. Foto Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

GRANSKNING: Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

UPPHOVSÄTT: om inget annat anges: Creative Commons licens CC BY. © Lantmäteriet, dnr I2014/00634

SPRIDNINGSTILLSTÅND:

GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION: Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet

© STIFTELSEN UPPLANDSMUSEET, 2026

Upplandsmuseet
Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	7
Tidigare undersökningar	10
Syfte, metod och genomförande.....	10
Undersökningresultat	11
Schaktsträcka 1	12
Schaktsträcka 2	13
Schaktsträcka 3	16
Schaktsträcka 4	18
Schaktsträcka 5	23
Schaktsträcka 6	29
Fynd.....	31
Analyser.....	32
Tolkningsdiskussion	33
Administrativa uppgifter	36
Referenser	37
Litteratur	37
Lantmäteriakter.....	37
Bilagor	38
Bilaga 1 - Schaktlista	39
Bilaga 2 – Kontextlista.....	40
Bilaga 3 – Fyndlista.....	42
Bilaga 4 – ¹⁴ C- analys.....	43

Sammanfattning

En arkeologisk schaktningsövervakning genomfördes under hösten av Stiftelsen Upplandsmuseets Avdelning för arkeologi. Anledningen var att Vattenfall Eldistribution skulle anlägga en ny elledning från Dag Hammarskölds väg till en parkering söder om Uppsala slott. Arbetet gjordes inom fornlämning för Uppsala stadslager L1941:2293 samt Uppsala slott L1941:1785 efter beslut av Länsstyrelsen i Uppsala län, dnr 431-1684-2025.

Längs den 360 m långa schaktsträckan påträffades ett flertal lager och konstruktioner av arkeologiskt intresse. Vid Dag Hammarskjölds väg fanns relativt sentida fragmentariska odlingslager. I Tornerparken påträffades rasingmassor och rivningsmaterial från slottets ombyggnationer. Ett marklager i Tornerparken som daterats till 1400-1600-tal kan möjligen utgöra rester efter den rännarbana som legat i parken under efterreformatorisk tid. Här fanns även ett brandlager

innehållande vikingatida svartgods och en möjlig utraderad grav daterad till yngre bronsålder.

I Kung Jans väg påträffades rester efter slottets södra port, Söderport i form av tegelrasering och murrester. Under vägen låg även tidigare generationer av stenläggningar tillhörande Kung Jans väg. Nära slottet och dess södra parkering påträffades en nedgrävning som tolkats vara en kalkrörningsgrop.

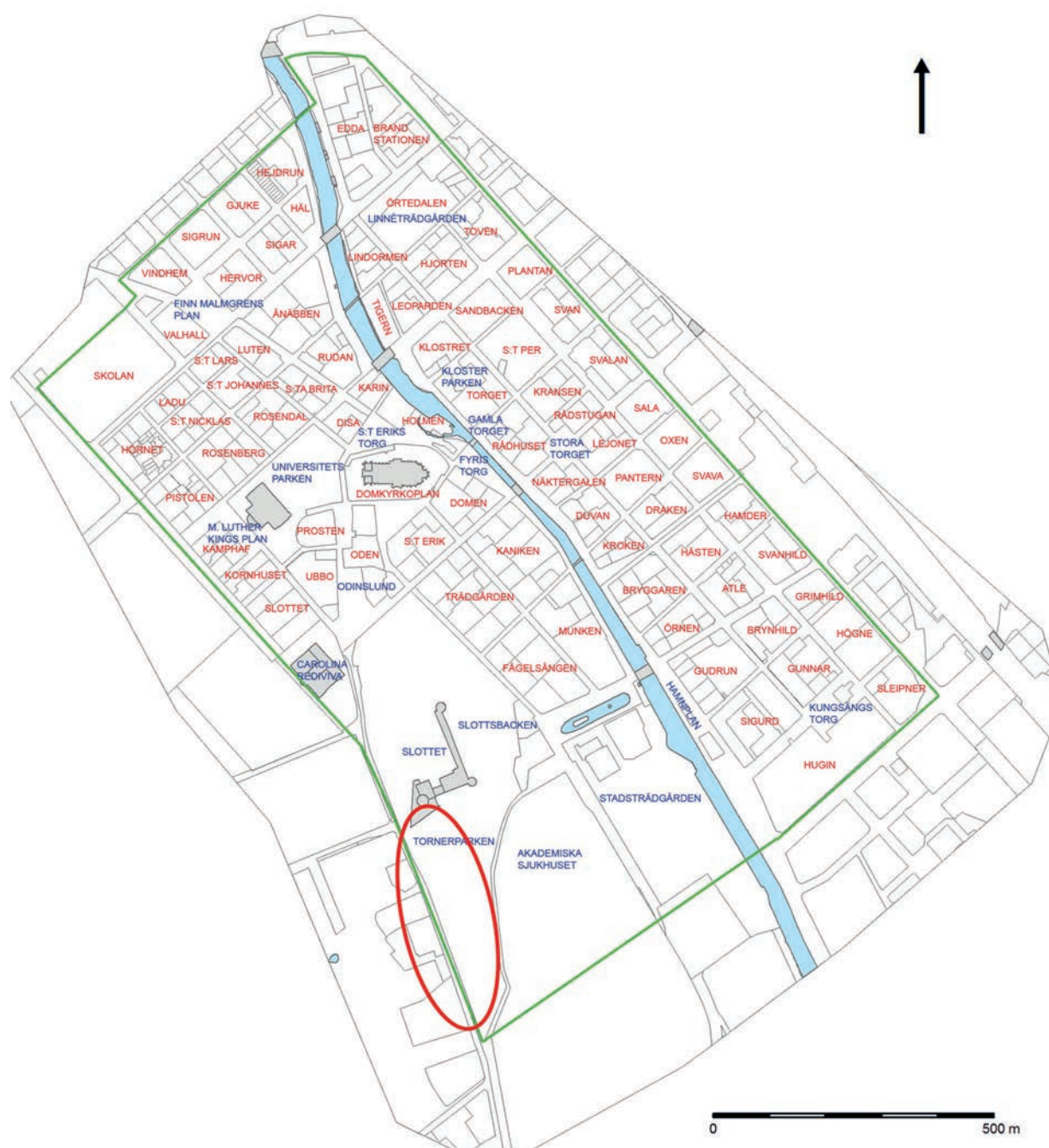
Resultatet från övervakningen vittnar om att det i området söder om Uppsala slott finns lämningar från olika tidsperioder från bronsålder till medeltid, samt efterreformatoriska aktiviteter som kan sättas i samband med Uppsala slott.

Nypåträffade lämningar har registrerats i Kulturmiljöregistret som boplatslämning övrig med fornlämningsnummer L2026:3431 samt L2026:3433

Inledning

I augusti till oktober 2025 genomförde Stiftelsen Upplandsmuseet Avdelning för arkeologi en schaktningsövervakning längs med Dag Hammar-skjölds väg, i Tornerparken och längs med Kung Jans väg upp mot Uppsala slott. Övervakningen föranleddes av nytt schakt för elledningar. Arbetet skedde för Vattenfall efter beslut från Länssty-

relsen i Uppsala län (431-1684-2025, beslutsdatum 2025-03-06). Projektledare var Anna Ölund som också sammanställt denna rapport. Från Upplandsmuseet deltog Malin Lucas, Amanda Jönsson och Johanna Svärd vid det arkeologiska fältarbetet.

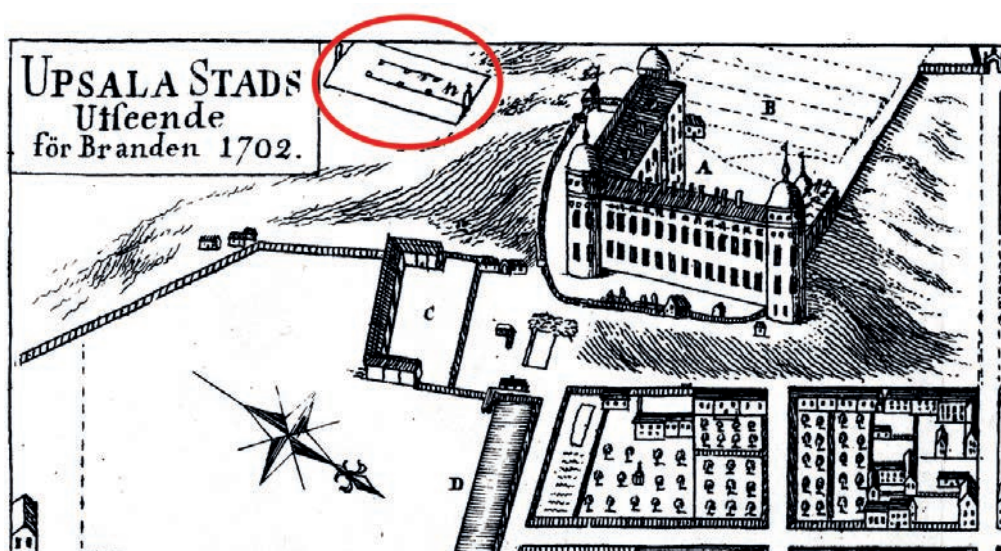
Figur 1. Kvarterskarta över Uppsala med aktuell plats markerad i röd cirkel. Grön linje anger gränsen för fornlämningsområdet för Uppsala stadslager L1941:2293.

Från Kung Jans port på södra sidan av Uppsala slott löper Kung Jans väg söderut genom Tornerparken. Parken avgränsas i väster av Dag Hammarskjölds väg, som är den gamla huvudvägen mellan Uppsala och Stockholm. I öster avgränsas parken av ett utschaktat område där Akademiska sjukhuset idag ligger. Den äldre vägen in till staden vek tidigare av innan slottet, ned för Bleke backe där vägen gått till stadsområdet genom Slottstullen. Namnet "Kung Jan" är en förvanskning som syftar på Kung Johan III.

Parkområdet har tidigare omnämnts som Fängelseparken, då Länsfängelset låg på västra sidan av Dag Hammarskjölds väg (Kåbo 5:5) mellan åren 1862 och 1998. Namnet Tornerparken fick platsen först under början av 2000-talet. Namnvalet kommer från att det här har funnits en plats för tornerspel. Hur länge man hållit tornerspel på platsen går inte att finna svar på i källorna (Francki

1990:188). Det får samtidigt ses som högst sannolikt att tornerplatsen anläggs redan under 1500-talet, senast vid Johan den III:s förändringar av den äldre Vasaborgen till ett representativt renässansslott, efter 1572 års brand.

I de historiska källorna omnämns platsen med olika namn, däribland Rännarbanan, Beridarebanan och "Hippodromus ligneus". Från 1600-talet finns den avbildad på de huskartor som finns publicerade i olika versioner av Olof Rudbeck, Johan B. Busser, och Johan Peringskjöld. Rännarbanan är avbildad som en kvadratisk, inhägnad yta om cirka 12 000 kvadratmeter, med portar på kortsidorna och en konstruktion längs den södra långsidan som bör vara en läktare. Samtliga konstruktioner bör ha varit av trä och mer eller mindre temporära. Rännarbanan finns även avbildad på en odaterad karta från 1600-talet.

Figur 2. Utsnitt av huskarta upprättad av Fredrik Arkelius och tryckt i Johan B Bussers Uppsalabeskrivning som visar Uppsala stad före stadsbranden 1702. Rännarbanans plats på södra sidan av Uppsala slott är markerad med röd cirkel. Bearbetning av huskarta. Alvinportalen. Uppsala universitet.

Figur 3. Utsnitt av odaterad 1600-talskarta, visande Uppsala slott och Rännarbanan. I bildens östra kant ses Fyrisån, slottedammen, nuvarande Svandammen, slottskällaren samt det kungliga stallet. Väster om slottet har slottets trädgård markerats i kartan. Lantmäteristyrelsens arkiv.

Uppsala slott har dominerat den del av Uppsalaåsen som heter Kasåsen sedan 1500-talet och slottet har en lång och komplicerad byggnadshistoria. Slottet byggdes på 1540-talet som en försvarsborg av Gustav Vasa för att sedan byggas om till Renässansslott av Johan III, som också byggde en imponerande slottskyrka i det som idag kallas Tvärslottet. Slottskyrkan revs efter branden 1702. Återkommande rivningar och ombyggnationer av olika delar av slottet har resulterat i att stora mängder rivningsmaterial än idag finns i slänten ner mot Akademiska sjukhuset, på slottets sydostsida. Slottets historia är bäst sammanfattad i boken Vasaborgen, från 1990 (Douhan).

Fornlämningen för Uppsalas stadslager sträcker sig i söder över hela Tornerparken, fram till Dag Hammarskjölds väg. Här överlappar stadslagret (L1941:2293) med den möjliga fornlämningen

för själva slottet, L1941:1785 (Fornsök). På de historiska kartorna finns förutom Rännarbanan lite bebyggelse i området. Närmast slottet har det dock legat flera byggnader. Störst av dessa var Fogdegården, även kallad Söder våning. Cirka 75 meter söder om Kung Jans port har den yttre, Söder port legat. Sammanbyggt med den södra porten har slottets kansli, samt slottets smedja legat (figur 3).

Under högmedeltid låg flera byar på Uppsalaåsen och en av dessa, kallad Ovanberga, tros ha legat väster om slottet. År 1543 eldhärjas byn och befrias därmed från skatt, "ty tomterna äro alla ödelagde och husen avbrände" (DMS 1984, s 312f). Söder därom, och troligen nära Villavägen, låg byn Kaby, idag en del av stadsdelen Kåbo (Göthberg 2020).

Tidigare undersökningar

Förekomsten av förhistoriska lämningar på åsen har varit känd sedan länge. I samband med anläggandet av slottets terrasser påträffade Olof Rudbeck på 1660-talet resterna av minst en brandgrav med ”brända Beenkohl och Jernpilar” samt kruk-skärvor (Odenkrants 1929–33). Johan Peringskiöld omnämner i början av 1700-talet att det vid slottet och i anslutning till Uppsalaåsen ska ha legat ”Oräkneliga gravhögar”. Flertalet av dessa gravar ska dock blivit ”til åker uppkörde och till Rennarbanen planerade” (Peringskiöld 1719).

Nära Tornerparkens södra del på västra sidan av Dag Hammarskjölds väg ligger Bakteriologiska institutionen. Här påträffades vid schaktningar åren 1935–36 bland annat armringar, spännbucklor, en kniv och en nyckel från vikingatid, vilka troligen var rester från tidigare bortgrävda gravar (Sundquist 1953, s 120f).

I modern tid har flera arkeologiska undersökningar gjorts i slottets direkta närhet i samband med åskskydd, fuktproblem och ombyggnation av slottets terrasser. Förhistoriska lämningar har framkommit norr om universitetsbiblioteket Carolina Rediviva år 2019. Här påträffades boplatsslämningar från 1400 f.Kr och gravar från såväl äldre romersk järnålder som yngre järnålder. (Stenström 2020).

Väster om Dag Hammarskjölds väg undersöktes flera olika ytor i och omkring kvarteret Plantskolan (en del av nuvarande kvarteret Blåsenhus, Kåbo 5:1), 2012, 2014 och 2016 inför byggnation av Segerstedska huset. Inne i kvarteret dokumenterades förhistoriska lämningar i form av en tjärtratt och flera stolphål, L1940:9373. Dateringarna av boplatsten ligger i yngre bronsålder och yngre romersk järnålder (Fagerlund och Hennius 2014). I de kringliggande gatorna (Dag Hammarskjölds väg och Norbyvägen) dokumenterades lämningar med tidigmodern datering. Där bland en tegellagd yta och en grop fylld med kullersten och rasing, strax söder om Bastion Gräsgården (Sunding 2017).

Under hösten 2024 gjorde Upplandsmuseets arkeologer två schaktningsövervakningar i samband med grävning för nya trädgropar i en stor del av Tornerparken. Inom dessa projekt påträffades spridda människliga kvarlevor vilka ¹⁴C-daterades med ett brett resultat från 1673–1949, ett större kvarnstensfragment samt raseringsmaterial från slottet. I södra delen av Tornerparken, i höjd med Blåsenhusgatan påträffades en härd (L2025:2102) som daterades till äldre förromersk järnålder (371–208 f.Kr), (Hultberg 2025a, Hultberg 2025b).

Syfte, metod och genomförande

Syftet med den arkeologiska schaktningsövervakningen var att dokumentera och undersöka de eventuella arkeologiska lämningar som skulle komma att påverkas av markarbetet för elkabeln. Fältarbetet utfördes intermittent med start i mitten av augusti och fram till mitten av oktober 2025. Fältarbetet innebar daglig närvaro eller daglig kontakt med anläggningsarbetarna på platsen. Schaktningsövervakningen gjordes av 1–2 arkeologer beroende på framkomna lämningars art och behovet av att schaktningsarbetet skulle kunna fortskrida utan avbrott för dokumentation.

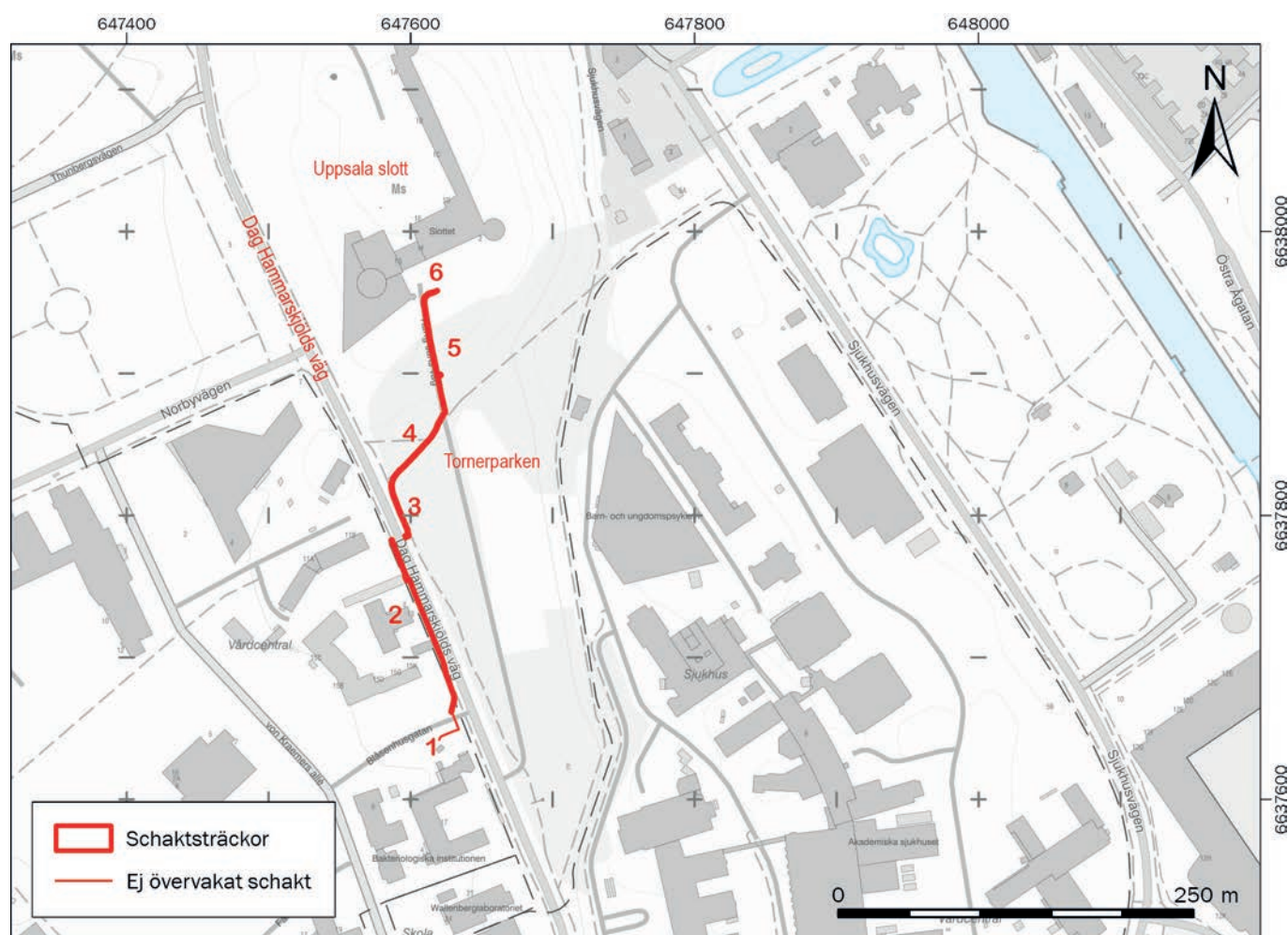
Schakt, arkeologiska objekt, prov och fynd mättes in med GPRS med nätverks RTK (2 cm noggrannhet). Arbetet och arkeologiska objekt dokumenterades löpande genom undersökning, beskrivning och fotografering. Lager och konstruktioner undersöktes för hand med hjälp av skyffel, spade och handverktyg. Arkeologiska objekt avsåktes med liten metalldetektor (Pinpointer).

Vissa delar av schaktsträckan var inte möjliga att schaktningsövervaka. Arbetet hade påbörjats utan att arkeolog tillkallats (Sträcka 1). Schaktet som löpte över Dag Hammarskjölds väg grävdes nattetid på grund av trafikframkomlighet utan arkeologisk övervakning. När schaktet grävdes över Kung Jans väg användes körplåtar som täckning av schaktet vilket försvårade det arkeologiska arbetet vid detta parti.

Undersökningsresultat

Totalt grävdes ca 360 m schakt för elledning. Schaktbredden var generellt ca 0,85–0,9 m och schaktdjupet 0,65–0,9 m. Arbetet påbörjades i norra kanten av fastighet Kåbo 5:1 där Paulus-kapellet och Baktreologiska institutionen ligger. Schaktet grävdes därifrån vidare mot norr längs med Dag Hammarskjölds västra gång- och cykelbana. I höjd med den lilla vägen Rosengången som löper inne i kvarteret Blåsenhus vek schaktet

av mot öster och korsade Dag Hammarskjölds väg. I Tornerparken följde schaktet den grusade gångbana som löper i östvästlig riktning genom parken mot Bleke backe. Vid Kung Jans väg vek schaktet mot norr och fortsatte i Kung Jans väg mot Uppsala slott och Kung Jans port. Schaktet avslutades vid parkeringen söder om Kung Jans port. Schaktet delades upp i schaktsträckor, 1-6 (figur 4).

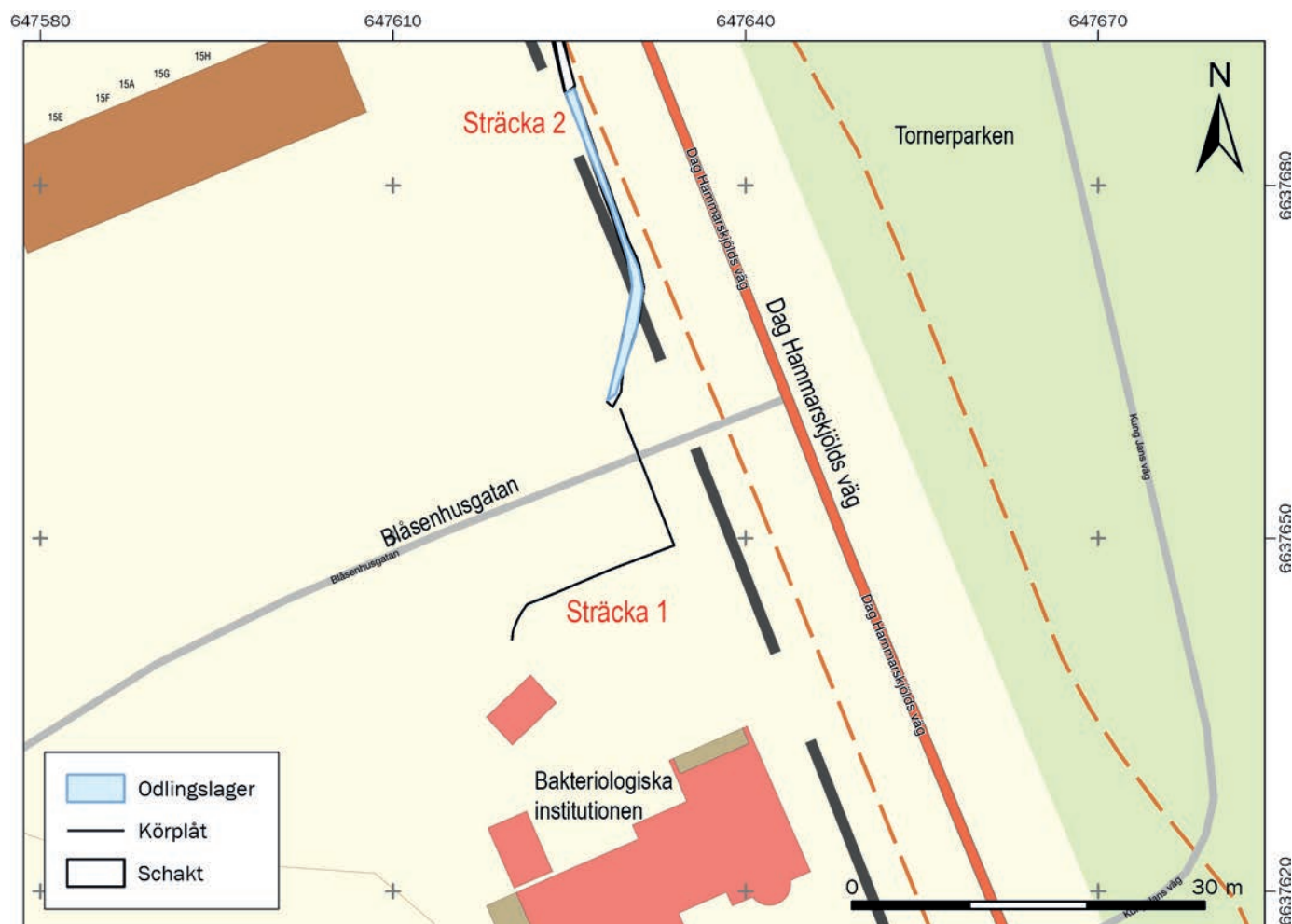

Figur 4. Schaktsträckor 2–6 som övervakats i projektet med tjock röd linje. Ej övervakad sträcka 1 med tunn röd linje. Översikt i skala 1:5000.

Schaktsträcka 1

För schaktsträcka 1 var det inte möjligt att göra en arkeologisk schaktningsövervakning, eftersom arbetet påbörjats och schaktet fyllts igen före det att Upplandsmuseet kontaktades (figur 5). Detta berodde sannolikt på en miss i kommunikationen. Schaktets 29 m långa sträcka mättes därför

in med en linje. Sträckan omfattar ett schakt som gick från ett elskåp inom norra delen av fastighet Kåbo 5:1 vid Bakteriologiska institutionen och vidare mot öster på gång- och cykelvägen på södra sidan av Blåsenhusgatan.

Figur 5. Schaktsträcka 1 som inte övervakades av arkeolog, samt södra delen av schaktsträcka 2 med odlingslager K1. Skala 1:600.

Figur 6. Schaktsträcka 1 med igenlagt schakt på Blåsenhusgatans östra del mot korsningen av Dag Hammarskjölds väg. Foto mot öster, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Schaktsträcka 2

Till schaktsträcka 2 har partiet utmed Dag Hammarskjölds väg förts (figur 7). Schaktet förlades i gång- och cykelvägen på vägens västra sida. Schaktsträckan var sammanlagt ca 136 m lång. Schaktets bredd uppgick till ca 0,6–0,8 m och schaktdjupet var ca 0,65 m. Vid ett elskåp gräv-

des schaktet 0,9 m djupt. I schaktet fanns tidigare nedlagda ledningar varför endast vissa partier av schaktsträckan innehöll äldre lager. De lager som är recenta (efter 1850) har inte givits enskilda kontextnummer.

Figur 7. Schaktsträcka 2 längs med Dag Hammarskjölds väg. Partier med odlingslager markerade. 1:1000

Odlingslager K1, K2 och K3

Markytan utgjordes av asfalten för gång- och cykelvägen. Under asfalten fanns två lager av recent stenkross som sammanlagt var 0,5 m tjockt. På 0,5–0,65 m under markytan fanns ett odlingslager (K1, K2 och K3). Odlingslagret var tydligast och minst störst av äldre ledningar i den södra delen av schaktsträckan, K1. Det utgjordes av lucker mörkbrun siltig lera med inslag av sand, tegel-

stänk, bark och nedbrutet organiskt material. Lagret var 0,15–0,25 m tjockt och låg ovan rödbrunt åsgrus. Det var synligt inom en schaktsträcka på 27 m. I vissa delar av lagret (K1) fanns inslag av kol och sot. Enstaka fragment av buteljglas och yngre rödgods observerades i lagret, som har tolkats som ett sentida odlingslager.

Figur 8. Schaktsträcka 2 i gång- och cykelbana på västra sidan av Dag Hammarskjölds väg. Under recent grus anas i botten av schaktet ett odlingslager K1. Foto mot norr, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 9. Generell lagerbild i södra delen av schaktsträcka 2. Överst ses recent grus som legat under asfalten. Under gruset fanns ett 0,15 m tjockt odlingslager som låg på naturligt åsgrus. Foto Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Odlingslager fanns även längre norr ut längs schaktsträcka 2 vilka getts nummer K2 och K3. Dessa var dock mer störda och omrörda av mo-

derna ledningsarbeten än K1 och innehöll något större inslag av tegel. Inga fynd noterades i K2 eller K3.

Figur 10. Schaktsträcka 2 var störd av ledningar i den norra delen. Här fanns endast rester efter odlingslager K2 och K3, i schaktkanten under alla rör. Foto mot söder, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Schaktsträcka 3

Till schaktsträcka 3 räknas den del av schaktet som löpte utmed Dag Hammarskjölds östra sida (figur 12). Markarbetet mellan schaktsträcka 2 och 3 övervakades inte då det skedde nattetid. Schaktsträckan var sammanlagt 39 m lång och schaktbredden uppgick till 0,65–0,8 m. Schaktet var något bredare i anslutning till Dag Hammarskjölds väg. Schaktdjupet uppgick till 0,65 m.

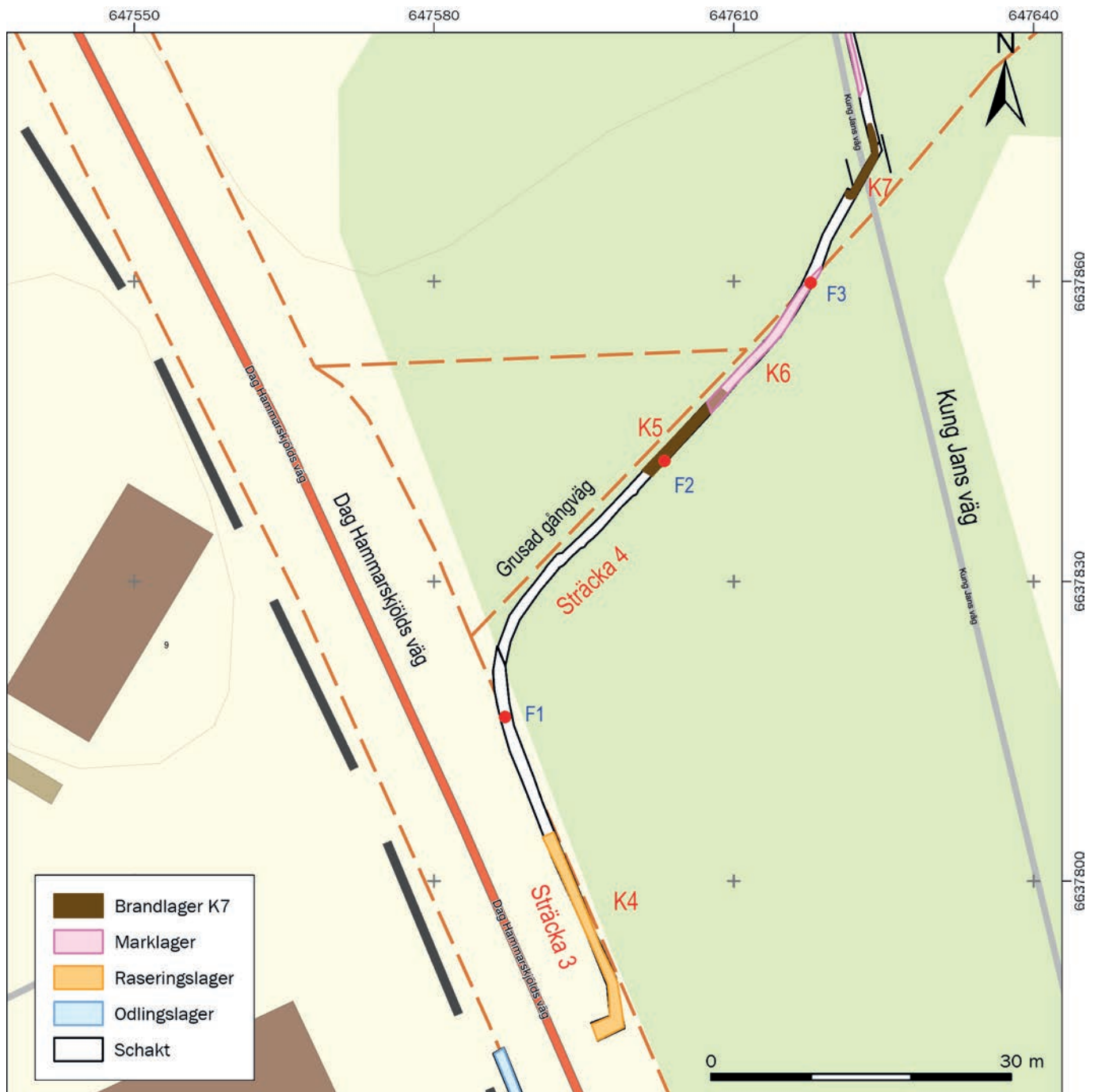
Raseringslager K4

Schaktet grävdes delvis i gräsyta och delvis i en grusad gångväg. Under matjorden samt under markduken för stenkross (grusvägen) på -0,25 m

fanns torr sandig lera med inslag av sten, tegelkross, kakelbitar, kalkbruksbitar och kolbitar. Lagret uppfattades som ett mycket omrört och omgrävt raseringslager utan tydlig struktur, K4. I lagret noterades följande: bitar av fajans från skålar och fat, vit och svartglaserat kakel, delar av oglaserade planteringskärl, buteljglas, bitar av yngre rödgods, porslin, djurben och ostronskal. Fyndmaterialet har inte samlats in då det representerar olika tidsperioder från 1700-tal till 1900-tal.

Figur 11. Schaktsträcka 3 utmed Dag Hammarskjölds vägs östra sida. I schaktet fanns ett omrört raseringslager, K4. Foto mot söder, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 12. Schaktsträcka 3 och 4 med arkeologiska kontexter och fynd markerade. Skala 1:600.

Figur 13. Översikt av schaktsträcka 4 i Tornerparken, Foto mot sydväst, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Schaktsträcka 4

Schaktsträcka 4 löpte från väster till öster i den grusade gångväg som går genom Tornerparkens norra del. Schaktsträckan var sammanlagt 63,5 meter lång. Schaktet grävdes ca 0,85 m brett och 0,7–0,9 m djupt. I schaktets övre del fanns gångvägens grusbeläggning ned till - 0,25 m under markytan. Under gångvägen låg ett 0,3 m tjockt mycket kompakt lager av sand varvat med grus, med vissa inslag av tegel. Under detta låg bitvis en gles stenläggning med fynd av recent glas. Dessa lager som tillhör själva gångvägen har inte givits enskilda kontextnummer (se figur 16).

Ett lösfynd gjordes av grävmaskinisten i de övre gruslagren. Fyndet, F1, utförs av ett hugget och slipat marmorblock som möjligen kan tillhöra en smal pelare eller fönsteromfattning. Sannolikt har detta byggnadselement hamnat på platsen i samband med att rivningsmaterial från slottskyrkan dumpats i Tornerparken (jmf Hultberg 2025a).

Brandlager K5

Längs en sträcka om 11 m fanns under gruslagren till gångvägen en brandhorisont ca 0,1–0,15 m tjock, K5, som låg 0,75 m under markytan. Brandlagret utgjordes av mörkt brunsvart grus och småsten, bemängt med sot och enstaka mycket små kolbitar. Lagrets tjocklek avtog i dess ändar. Det överlagrades av lager K6 i öster. Lagret grävdes för hand och metalldetekterades i hopp om att lokalisera fynd. I botten av lagret i sektionen påträffades sammanlagt 12 bitar av ett yngre svartgodskärl, F2, som låg strax ovan det naturliga åsgruset (-0,85 m under markytan). Ett ¹⁴C-prov (Prov 5) togs av en liten kolbit som påträffades i lagret. Tyvärr visade det sig att provet var av för dålig kvalitet för att vara möjligt att datera.

Fyndet av svartgods tillsammans med förekomsten av ett brandlager har föranlett tolkningen till att lagret möjligen är resterna efter en utraderad grav från yngre järnåldern. Dock påträffades inte några brända ben varför tolkningen är osäker. Det skulle även kunna röra sig om resterna efter boplatsanknuten aktivitet från yngre järnålder.

Figur 14. Brandlager K5 i den norra schaktkanten längs schaktsträcka 4. Foto Johanna Svärd, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 15. Brandlager K5 undersöks. Foto mot nordöst, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 16. Sektion vid brandlager K5 som låg under gruslager tillhörande en grusgång. Foto Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Marklager K6

Längs en sträcka om 16 m fanns under lagren till gångvägen ett sotigt lager, K6, bestående helt av åsgrus med inslag av småsten mycket fragmentariskt kol. Det sotiga gruset var synligt på 0,7–0,75 m under markytan och lagret var mellan 0,05–0,1 m tjockt. Lagret låg direkt ovan naturligt åsgrus med en otydlig övergång till detta. I den västra delen överlagrade K6 brandlager K5. Det enda fyndet som gjordes i lagret var F3, ett glassigill till en glasflaska med datering mellan 1757–1810. Ett

kolprov från lagret har givit en datering till 1429–1628 e.Kr, det vill säga intervallet senmedeltid till tidig modern tid. Lagrets karaktär och datering av kol har givit en möjlig tolkning till att lagret kan vara resultatet av den rännarbana som legat på platsen från mitten av 1500-talet och framåt. Det historiska kartmaterialet över rännarbanan stämmer dock inte helt med lagrets utbredning (se vidare tolkningsdiskussion).

Figur 17. Marklager K6 under lager till dagens grusgång. Lagret bestod av sotigt grus som möjligen är spår efter den rännarbana som legat i Tornerparken. Foto Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 18. Fynd av sigill som suttit på en glasflaska, F3. Foto Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Brandlager med skärvsten K7

Längs en 7 m lång sträcka i korsningen mellan den grusade gångvägen och Kung Jans väg fanns på 0,65 m under markytan ett kraftigt brandlager K7. Lagret var upp till 0,25 m tjockt och låg direkt på naturligt åsgrus. Schaktbotten låg på 0,8–0,9 m i detta parti av schaktstäck 4. Tyvärr låg denna plats olägligt till för den arkeologiska schakt-

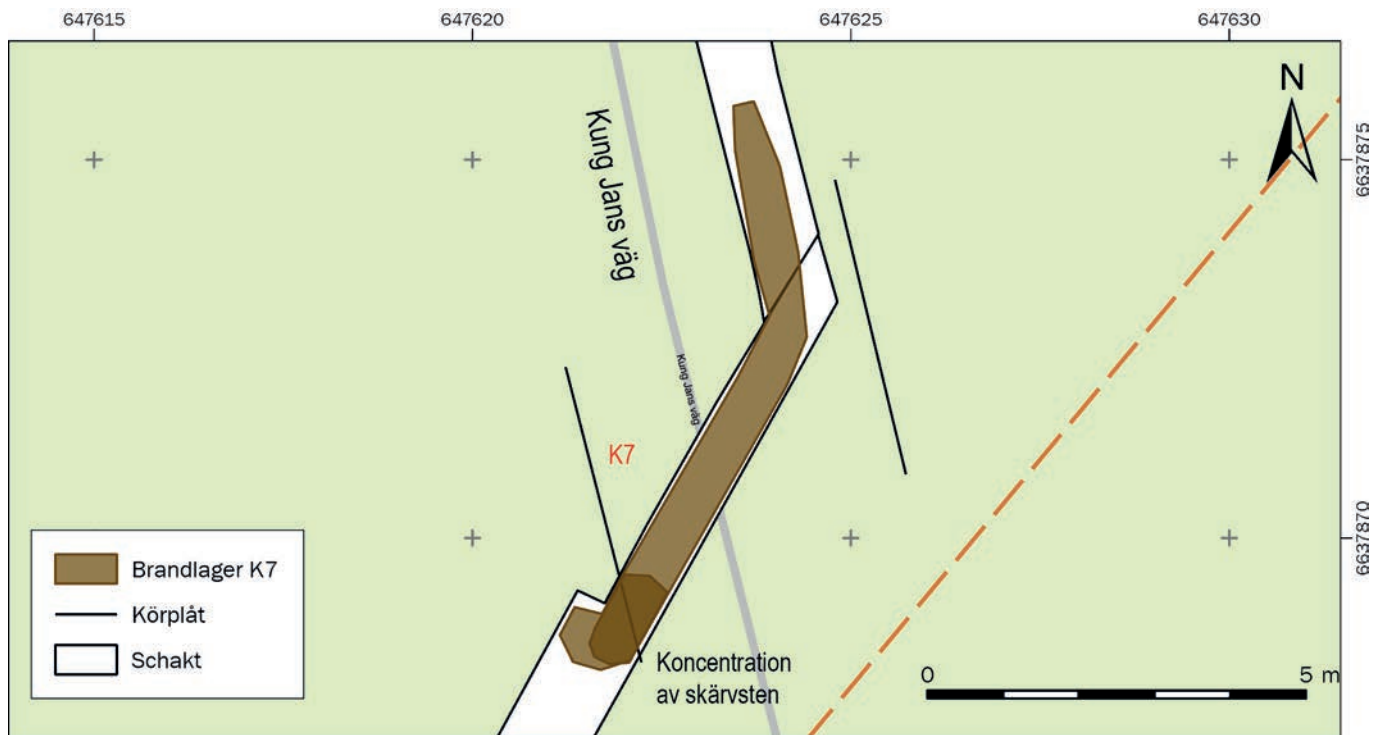
ningsövervakningen. Kung Jans väg är relativt trafikerad och därför täcktes det grävda schaktet direkt med en körplåt. Innan körplåten lades på plats kunde det konstateras att lagret fanns även under denna, men där var det inte möjligt att handgräva hela kontexten (figur 19).

Figur 19. Sista biten av schaktsträcka 4 med brandlager K7 med stora mängder sotigt svart grus med kolbitar, skärvsten och skörbränd sten. Foto innan körplåten lades på plats. Foto mot väster, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 20. Korsningen mellan den grusade gångvägen och Kung Jans väg. Körbanan täckt med körplåt. Under körplåten och synlig i schaktkanten finns brandlager K7. I bakgrunden skymtar Kung Jans port och Uppsala slott. Foto nordöst, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 21. Plan över brandlager K7 med en koncentration av skärvsten i sydvästra delen av schaktet. Skala 1:100.

K7 innehöll stora mängder skärvsten och en del skörbränd sten. Skärvstenen låg i flera nivåer i svart sotigt åsgrus med inslag av kol. En koncentration av skärvsten fanns i lagrets västra del (figur 21). Skärvstenarna var 0,05-0,2 m stora, skarpkantade och tydligt eldpåverkade. I lagret fanns även en del skörbränd sten 0,15 m stor samt flera rundade ej eldpåverkade stenar som var vita på ena sidan. Stenarnas vita ovansidor är troligen rester efter skorplav som visar att den vita ytan vid någon tid har legat exponerat mot markytan (solen). Lagrets mäktighet avtog mot öster och norr. Det fanns förutom koncentrationen

av skärvsten i väster ingen tydlig stratigrafi i lagret där stenmaterialet låg omrört och heller ingen tydlig horisontell avgränsning av lagret. Lagret uppfattades som omrört eller möjligen dumpat / utspritt på platsen.

Lagret var förutom innehålllet av skärvsten helt fyndtomt. En kolbit från lagret har daterats till 983-898 f.Kr, det vill säga yngre bronsålder. Möjligen är brandlager K7 ett resultat av en uttraderad och förstörd skärvstenshög, gravröse eller fylld stensättning.

Figur 22. Brandlager K7 med skärvig och skörbränd sten i ledningsschaktet i korsningen mellan grusgången och Kung Jans väg. Foto mot öster, Malin Lucas, Stiftelsen Upplandsmuseet.

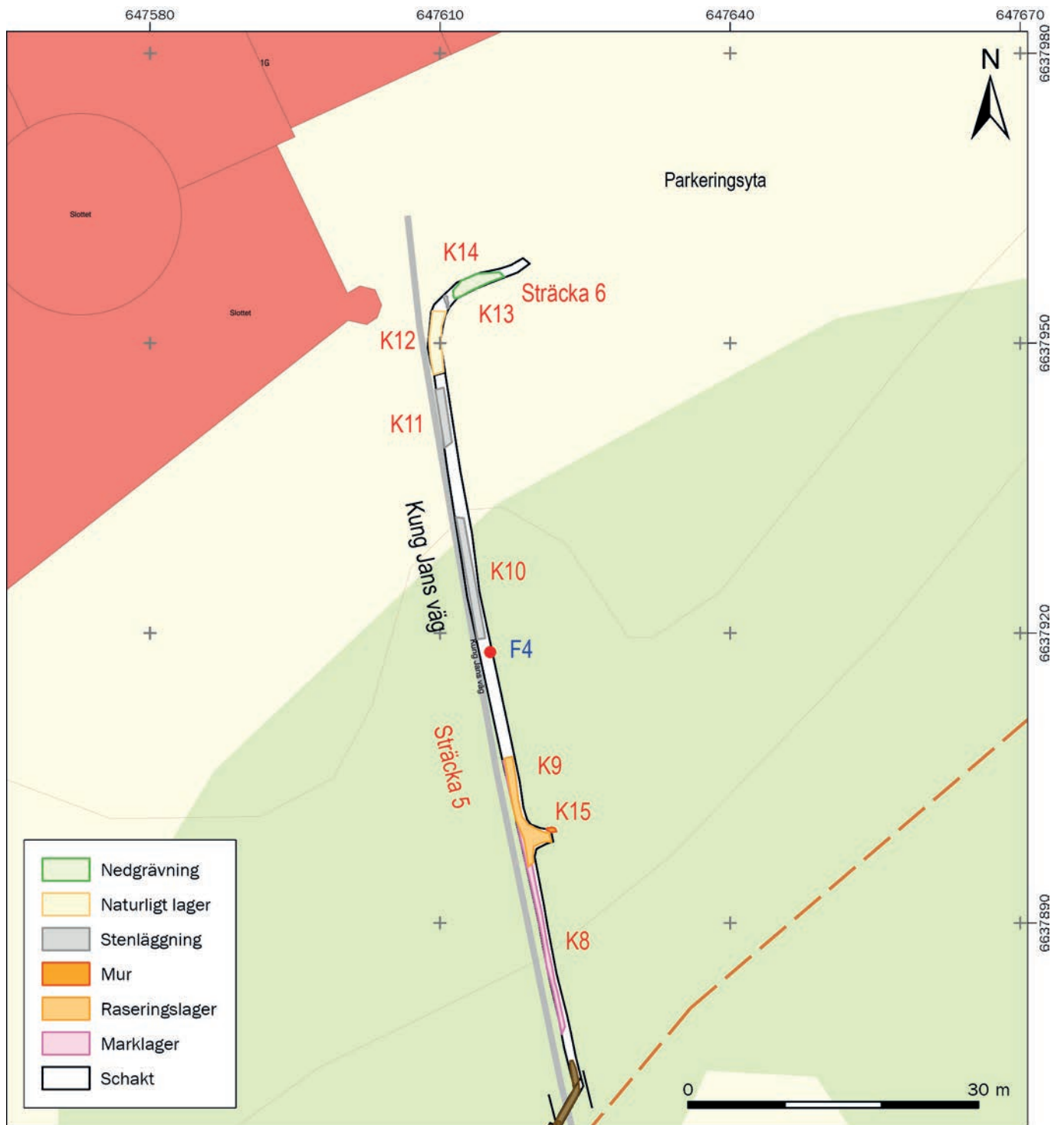

Figur 23. Sten från lager K7 med tydlig vid sida. Möjligen är det vita resultatet av skorplav som bildats då stenen legat exponerat i solljus. Foto Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Schaktsträcka 5

Schaktsträcka 5 omfattar den del av schaktet som gick i Kung Jans väg. Förvisso låg brandlager K7 under vägbanans södra del men detta lager presenterades ovan under schaktsträcka 4. Schaktsträckan var sammanlagt 82 m lång och grävdes på körbanans östra sida. Schaktet var 0,85- 1 m brett och grävdes 0,8–0,95 m djupt. Den södra delen av schaktet var störd av äldre

ledningsdragning som fanns i den östra schaktkanten. Den generella lagerbilden utgjordes av en markyta av asfalt med underliggande recent grus. Under detta påträffades rester efter en äldre markyta, rasering efter Söderport, samt rester efter äldre generationer av Kung Jans väg. De lager som är recenta (efter 1850) har inte givits enskilda kontextnummer.

Figur 24. Schaktsträcka 5 och 6 i Kung Jans väg och vid parkeringsytan söder om slottet. Arkeologiska kontexter och fynd markerade. Skala 1:600.

Figur 25. Översikt över schaktsträcka 5 som löpte i den östra sidan av Kung Jans väg upp mot Uppsala slott. Foto mot norr, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 26. Översikt över södra delen av schaktsträcka 5 som löpte i den östra sidan av Kung Jans väg. I den västra schaktkanten anas marklager K8. Foto mot söder, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Marklager K8

Längs en 28 m lång sträcka fanns i den västra schaktkanten ett gråbrunt sandigt gruslager K8 med mycket småsten på 0,8 m djup under asfalten (figur 26). Detta lager utgör troligen resterna efter en äldre markyta/ markhorisont. Gruslagret som var något sotigt innehöll småsten ca 0,05 m stora. Lagret låg delvis under K9, ett raseringslager av tegel.

Raseringslager K9

Längs en 11 m lång sträcka fanns i hela schaktet ett omrört raseringslager K9, av krossat tegel och murbruksbitar. Lagret innehöll även en del stenar och grus och var som mest upp till 0,9 m tjockt och avtog i tjocklek mot norr. Lagret låg delvis över K8 och har tolkats som ett raseringslager efter östra delen av Söderport. Söderport har enligt historiska kartor och avbildningar legat just här och de kullar som finns på ömse sidor av Kung Jans väg är sannolikt rasing efter den nedrivna porten.

Figur 27. Raseringslager K9 med mycket tegel och kalkbruksbitar som sannolikt utgör rivningsmassor från Söderport. Foto Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Tegelmur K15

I en utvidgning av schaktet för anslutning till befintligt elskåp framkom i höjd med raseringslager K9 delar av en tegelmur K15. Muren var uppförd i stortegel och bevarad i fem skift som bundits ihop av gråvitt hårt kalkbruk. Murpartiet var 0,8 × 0,5 m och 0,55 m högt. Muren var skadad sedan tidigare grävning för anläggandet av elskåpet. Muren är sannolikt en rest efter någon del av Söderport.

Figur 28. Rest efter tegelmurverk i fem skift, K15. Invid ett befintligt elskåp längs schaktsträcka 5. Muren hör troligen samman med K9 och är rester efter Söderport. Foto mot öster, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Stenläggningar K10, K11 och K13

I den norra delen av schaktsträcka 5 påträffades två stenläggningar K10 och K11 som sannolikt utgör rester efter äldre vägbeläggning av Kung Jans väg. K10 fanns på 0,3 m djup under markytan inom en 12 m lång sträcka. Lagret utgjordes av en fragmenterad stenläggning av 0,01-0,12 m stora stenar som låg ovan ett gruslager med inslag av krossat tegel (figur 29).

K11 påträffades på samma nivå (-0,3 m) och utgjordes av en fragmentarisk småstenläggning längs en 5,6 m lång schaktsträcka. Sannolikt har utgör de delar efter samma väg men möjligen en yngre eller äldre generation av denna (figur 30).

I kanten av Kung Jans väg i övergången mot gräsytan vid parkeringen påträffades ytligt ytterligare en bit av en stenläggning K13. Denna låg på 0,15 m under markytan inom en 1,3 × 0,3 m stor yta. Stenarna var här något större än ovan, 0,15–0,2 m stora och har tolkats som en äldre vägmarkering av Kung Jans väg (figur 31). Sannolikt hör K13 ihop med ovan beskrivna K10 och K11.

Geologi K12

I övergången mellan Schaktsträcka 5 och 6 påträffades ett märkligt lager, K12. Lagret syntes inom en 6,5 m lång sträcka var mycket hårt och komprimerat med horisontella skikt /stråk (figur 30). Dessa mikrohorisonter utgjordes av sand bemängd med krossade musselskal och små snäckor. Lagrets överyta låg på 38,1 möh och underytan på 37,6 möh. Lagret är helt naturligt men dess existens säger något om Uppsalaåsen och de geologiska förutsättningarna på platsen.

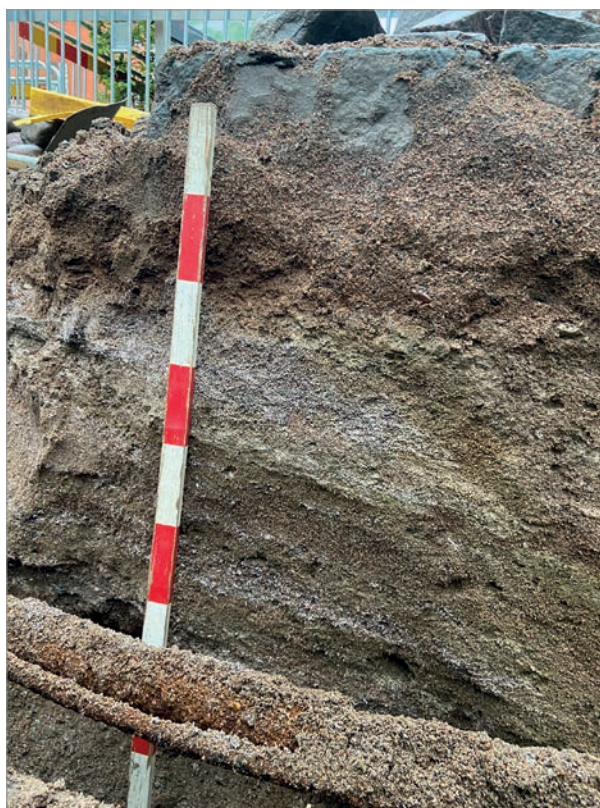
Figur 29. Fragmentarisk kullerstensläggning K10, synlig i sektionen. Sannolikt en rest av den äldre Kung Jans väg. Foto mot nordväst, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 30. Fragmentarisk stenläggning K11 av småsten. Sannolikt en rest av den äldre Kung Jans väg. I bakgrunden ses bastion Gräs-gården. Foto mot väster, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 31. Stenläggning K13, sannolikt kantsten till Kung Jans väg. Foto mot norr, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 32. Geologiska lager av krossade musselskal och snäckskal i den östra schaktkanten. Foto nordöst, Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Schaktsträcka 6

Schaktsträcka 6 omfattade den sista biten från Kung Jans väg fram till det elskåp som står nära parkeringsytan söder om Uppsala slott. Schaktet grävdes i gräsyta och var 9 m långt, 0,85–1,1 m brett och 0,6–0,7 m djupt.

Kalkrörningsgrop K14

Längs schaktsträcka 6 påträffades en 5 m lång nedgrävning, K14, som fanns inom hela schaktbredden. Nedgrävningen framkom 0,25 m under markytan och i nedgrävningen fanns kompakt flagigt kalkbruk blandat med bruna, rödbruna och gula sandiga lager. Fyllningen i nedgrävningen var orimligt hård och fick grävas med grävmaskinens tjälkrok centimeter för centimeter. Fyllningen lossnade i kakor och bland den hårda kalken fanns en stor mängd sintrade material, sannolikt bränd kalk som bearbetats i en kalkugn. Schaktet grävdes ned till ca 0,7 m under markytan och där

syntes i den norra schaktkanten en horisont av kol. Kolet är möjligen rester efter gropens fodring som sannolikt varit av trä. Gropens botten nåddes ej. Ytan öster om nedgrävningen utgjordes av rödbruna skikt av sand och grus, direkt under gräset. Inom hela detta område fanns många äldre ledningar i schaktet.

K14 har tolkats som resterna efter en grop där man rört kalk, så kallad kalkrörningsgrop, kalkgrop eller släckgrop. Inga daterbara fynd påträffades i K14 men gissningsvis är nedgrävningen med dess innehåll relativt sentida. Genom skriftliga källor vet vi att slottets södra del återuppbyggs på 1740-talet och framåt, efter att Tvärslottet brann ner vid stadsbranden 1702. Sannolikt är K14 spår efter dessa återuppbyggnadsarbeten eller möjligen senare arbeten som skett på närliggande bastion Gräsgården.

Figur 33. K14 som utgör en nedgrävning för kalkrörning. Fyllningen i nedgrävningen var mycket hård och fick hackas loss med tjälkrok. Foto mot väster, Amanda Jönsson, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 34. Östra delen av nedgrävning K14 i den södra sektionen där man ser hård sintrad kalk. Foto mot söder, Amanda Jönsson, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Figur 35. Ett mindre urval av värmepåverkade kalkbitar i K14, som sannolikt värmts till omkring 900-1000 grader i en kalkugn före de ingått kalkframställningsprocessen. Foto Amanda Jönsson, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Fynd

Fyndmaterialet från schaktningsövervakningen vid Dag Hammarskjölds väg-Tornerparken var mycket begränsat (Bilaga 3). Längs schaktsträcka 2 och framförallt schaktsträcka 3 påträffades som nämnts i texten ovan av fajans, kakel, buteljglas, bitar av yngre rödgods, porslin, djurben och ostronskal. Dessa fynd mättes inte in och gallrades direkt i fält. Fyndsammansättningen från schaktsträcka 3, K4 tyder på omrört material från 1700–1900-tal. Sammanlagt registrerades endast fyra fyndposter varav en ej togs in från fält utan dokumenterades på plats.

Ett fint hugget marmorblock F1 påträffades löst liggande i fyllandsgruset längs schaktsträcka 3. Blocket var möjligen en del till en fönsteromfattning eller port och kommer troligen från Uppsala slott. Vi vet av nyligen genomförda arkeologiska undersökningar att det i Tornerparken finns en hel del rivningsmaterial från slottets ombyggnationer, bland annat stuckatur från slottskyrkan (Hultberg 2024a). F1 bör sannolikt ses i detta sammanhang.

Figur 36. Halvmåneformat hugget och slipat marmorblock F1, som möjligen utgjort en del till en port eller fönsteromfattning påträffad löst liggande längs schaktsträcka 3. Foto Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

I den södra schaktväggen i lager K5 påträffades sammanlagt 12 bitar svartgods, F2 som tillhör samma kärl. Godset är glättat och bergartsmagrat med en del större korn samt glimmer. En av bitarna tyder på att kärlet från början har haft en mynning som lutar inåt och en rundad skuldra.

På en av bitarna finns fastsittande matskorpa. Godset är relativt tunt och är jämförbart med finsk A3-keramik samt med keramiken från Kelthögen (Eklund mfl 2019, s 170f). Dateringen ligger i vikingatid, 700–1100 tal e.Kr. Svartgodset har bedömts muntligen av keramikexpert Torbjörn Brorsson.

Figur 37. Bitar av ett och samma svartgodskärl F2, med datering till vikingatid. Foto Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

I kanten av marklager K6 längs schaktsträcka 4 påträffades i övergången mellan det recenta gruset till grusgången och marklagret ett glassigill, F3. Sigillet har inskriptionen CBGB, vilket står för Casimirsborgs glasbruk. Glasbruket ligger i Västerviks kommun och tillverkade glasflaskor mellan 1757–1810.

Figur 38. Glassigill, F3, med inskriptionen CBGB vilket står för Casimirsborgs glasbruk som var verksamt 1757–1810. Foto Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Löst liggande i recenta gruset ca 0,25–0,30 m under asfalten påträffades längs schaktsträcka 5 delar av minst två kalkstensplattor F4. Sannolikt är dessa spår efter utrivet golvmaterial från slottskyrkan eller annan del av slottet. Kalkstensplattorna togs inte in från fält utan gallrades på plats.

Figur 39. Golvplattor av kalksten F4, som sannolikt kommer från slottet eller Söderport och som låg löst längs schaktsträcka 5. Foto Anna Ölund, Stiftelsen Upplandsmuseet.

Analys

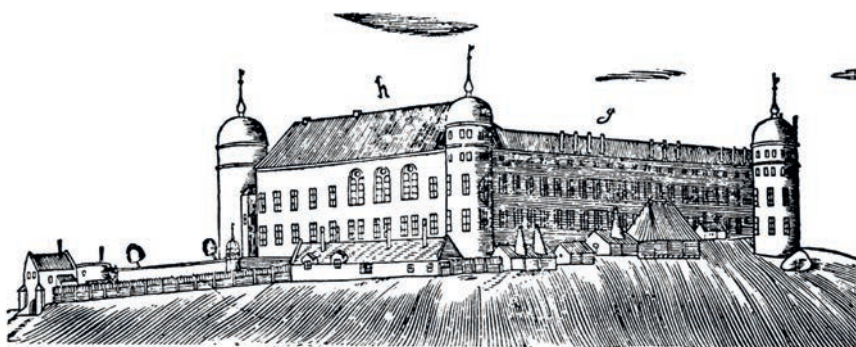
Ett flertal kolprov och jordprov togs i samband med schaktningsövervakningen. Efter urval valdes tre kolprov att skickas på analys. Proven genomgick ingen vedartsanalys före datering. Prov nr 7 togs i brandlager K5 som innehöll det vikingatida svartgodset F2. Tyvärr var detta prov av för dålig kvalitet för att kunna analyseras. Prov 1 togs i det sotiga marklager / gruslager som vid undersökningen uppfattades som en påverkad markyta och därför uppstod funderingen om lagret kunde vara resultatet av den efterreformatoriska rännarbanan. Kolprovet daterades till 1429–1628 e.Kr (1 sigma). Dateringsintervallet stämmer därmed mycket bra med rännarbanan. Prov 6 var ett av alla prov som valdes ut från brandlager K7 som innehöll en stor mängd skrävsten, skörbränd sten och vita runda stenar. Kolprovet daterades till 983–898 f.Kr (1 sigma), det vill säga yngre bronsålder, period 5. Dateringen är något förvånande och väldigt intressant men ska troligen sättas i samband med att det på platsen legat gravhögar som tagits bort när rännarbanan anlades. Samtliga analyser presenteras i bilaga 4.

Tolkningsdiskussion

Den arkeologiska schaktningsövervakningen längs Dag Hammarskjölds väg, i Tornerparken och längsmed Kung Jans väg har givit ett utsnitt av arkeologiska kontexter från olika tider. Odlingsslagren på västra sidan av Dag Hammarskjölds väg kan sannolikt sättas i samband med den åkermark som legat här efter det att rännarbanan revs men före 1830-talet då vägen drogs genom slottets trädgård och delade upp slottsmiljön. Relativt sentida är även de stenläggningar som påträffades under Kung Jans väg. De vittnar om att vägen från att den anlades i samband med slottsbygget bättrats på vid olika tider.

I Tornerparken finns en hel del rivningsmaterial från om- och tillbyggnader av slottet. Sannolikt kommer det mesta av materialet från de omfattande ombyggnationerna som gjordes på 1740-talet och framåt då bland annat Tvärslottet återuppsbyggdes efter stadsbranden 1702. De raseringslager och marmorblock som påträffats vid schakt-

ningsövervakningen är troligen spåren av detta. Raseringslager i form av tegelrasering och en bit av en mur förekommer även vid Söder port. Porten ingick i det yttre utanpåverket /försvarsverket som byggdes vid mitten av 1550-talet som en del av Gustav Vasas ursprungliga fästningsbygge. Besökare utifrån var tvungna att passera denna yttre portanläggning med vallar, innan de kom fram till slottet. Den yttre södra porten var en del av ett större, sammanhängande komplex som bildade en förborg på slottets södra sida. Porten var sammanbyggd med slottets smedja och byggnader som under 1600-talet rymde länskansliet (figur 40). Här låg även Söder våning (Fogdegården) som var landshövdingens bostad fram till 1670-talet. Söder port och resterande delar av slottets södra försvarsverk har rivits i omgångar med start redan under slutet av 1500-talet. I samband med stadsbranden 1702 jämnades resterna med marken för att skapa öppna ytor (Hultberg 2025a, Sundqvist 1980, Douhan 1990).

Figur 40. Teckning av Uppsala slott och den bebyggda miljön runt slottet på 1670-talet. Söder port ses i bildens vänstra kant. Ur Olof Rudbecks Atlasband, 1679.

Relativt nära slottet, vid slottets parkering påträffades en nedgrävning vilken har tolkats som en kalkrönningsgrop, det vill säga en grop där man släckt bränd kalk med vatten för att producera murbruk. Nedgrävningen har om tolkningen är riktig tätats i botten och fyllts med vatten. Därefter har man lagt i bränd kalk vilket startat en kemisk reaktion som får vattnet att koka. Genom att röra i gropen omvandlas kalkbitarna till en kalkvälling som sedan användes som murbruk. När processen inte går som den ska eller man rör för dåligt överhettas kalkbitarna som bränner fast i varandra och i botten av gropen. Sannolikt är det detta sintrade och hårt sammanfogade material vi påträffat i nedgrävningen. Nedgrävningen låg direkt under gräset och möjligen kan den ha grävts i samband med renoveringsarbeten på slottet eller på närliggande bastion Gräsgården. Tillfälliga kalkrönningsgropar är praktiska att ha nära de murningsarbeten man gör och sannolikt behövdes en hel del kalkbruk när Tvärslottet byggdes upp under slutet av 1700-talet.

Vi vet sedan tidigare att Kasåsen har nyttjats som gravfält under förhistorisk tid. När terrasserna byggdes på 1600-talet påträffades minst en brandgrav, beskrivet som en "ättebacka med brända Beenkohl och Jernpilar". Enligt beskrivningen fanns så kallad svartmylla såväl under som över graven (Douhan 1990). Troligen betyder svartmylla i det här sammanhanget kulturlager. Exakt var denna lämning låg finns det inga uppgifter om, inte heller vad som hände med de påträffade föremålen. Sannolikt är graven från yngre järnålder.

Det har även påträffats ytterligare gravar i närområdet. Enligt en uppgift ska "Oräkneliga gravhögar" ha legat i anslutning till slottet men de ska ha försvunnit i samband med att rännarbanan anlades (Peringskiöld 1719). Det bör alltså ha legat gravar både uppe på åsen och i dess slänt mot Tornerparken. Ytterligare gravfält och gravar har också funnits nära aktuell plats, så som det vikingatida högggravfältet som låg 300 m sydost om schaktsträcka 4 vid Bakteriologiska institutionen, L1941:2796. Här fanns en vikingatida kvinnograv med spännbuckor, armringar, nyckel och en kniv med mera framtagen på 1930-talet vid det gamla fängelset (Sundqvist 1953:120f), ca 150 m sydost om schaktsträcka 4.

Mot denna bakgrund är det därför möjligt att påträffade brandlager, K5 och K7, i schaktsträcka 4 skulle kunna utgöra rester efter gravar. I K5 fanns svartgods med datering till vikingatid, men inga

brända ben eller annat gravindikerande. Därför kan man inte med säkerhet säga att lagret är från en grav, utan det skulle även kunna röra sig om en boplatkontext. 1) Lämningen har registrerats i KML som L2026:3431. Osäkerheten finns även för brandlager K7 som var tjockt och påtagligt rikt på sot med inslag av kolbitar. En ¹⁴C-analys daterade lagret till yngre bronsålder. I lagret fanns skärvsten i flera nivåer samt inslag av skörbränd sten. Här fanns också runda stenar med en vit sida. Fenomenet kan ha uppstått genom skorplav som växt på stenarna på den del som varit exponerad mot solen. Möjligen ska man se lagret som resultatet av ett uttraderat röse eller uttraderad fylld stensättning. Även här saknades det gravindikerande fynd, såsom keramik eller ben. 2) Lämningen har registrerats i KML som L2026:3431.

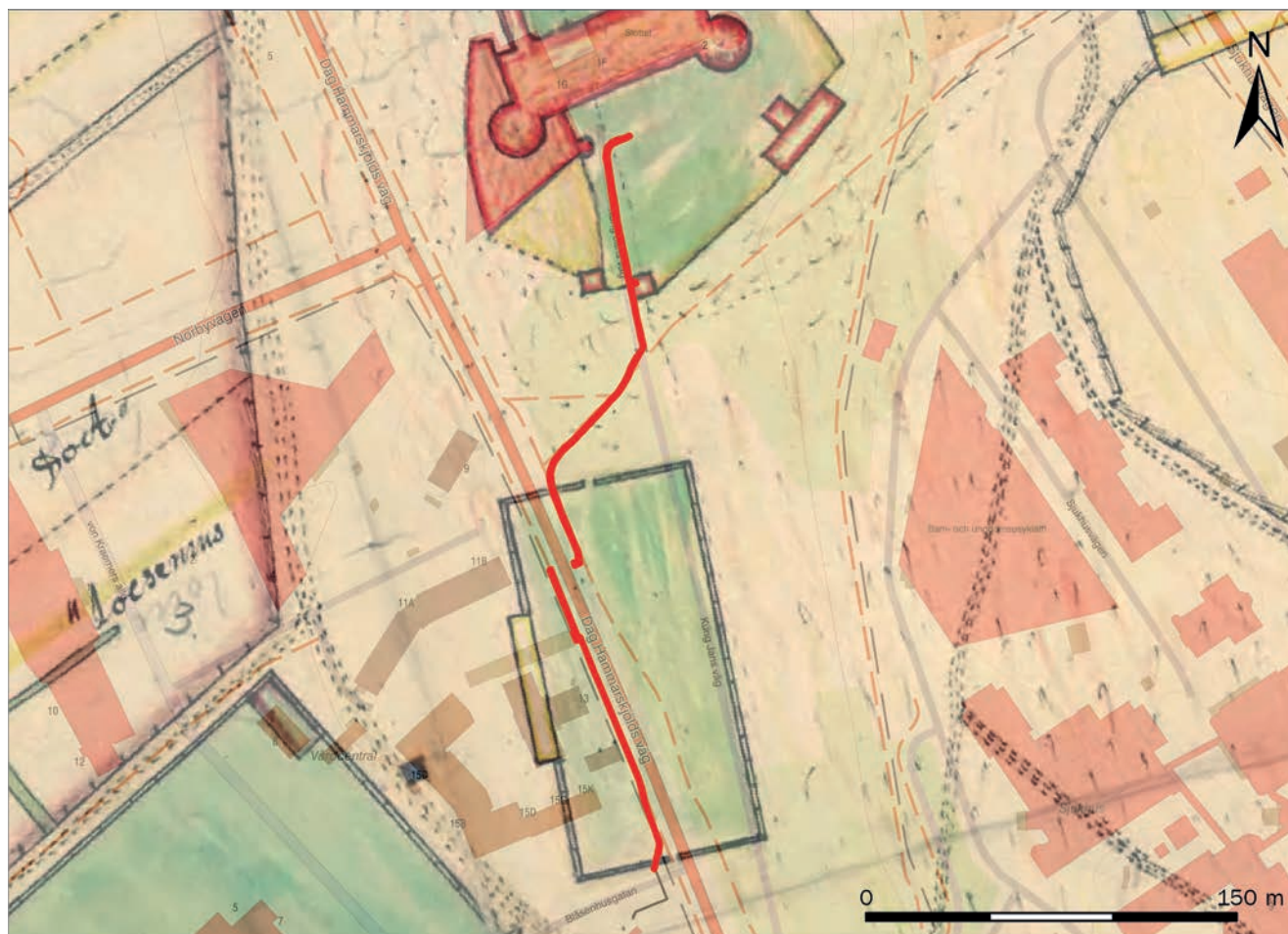
Dateringen till yngre bronsålder kan tala för en samtidighet med boplaten L1940:9373 på platsen för Segerstedtska huset.

Under andra halvan av 1500-talet iordningställs en plats för tornerspel i Tornerparken, som vid tiden var på mode i Europa. Johan III ville signalera makt och modernitet genom sina ombyggnationer av försvarsborgen till ett renässansslott. Han initierade även omfattande arbeten i slottets närmiljö. Tornerspelsplatsen med rännarbanan, även omnämnd som "beridarebanan" eller "Hippodromus ligneus" är sannolikt uppförd under Johan III tid. Från 1600-talet finns den avbildad på stadens huskartor och syns på en odaterad karta från 1600-talets första hälft (figur 41). På denna karta ses den som en 12 000 m² stor inhägnad yta, möjligen med en läktare längs södra sidan. Ingångarna har möjligen varit upphöjda och legat på kortsidorna (jmf figur 2). Mer än så vet vi inte om denna rännarbana. Rännarbanan är inte utritad på regleringskartan över Uppsala från 1640-talet, vilket är lite märkligt (Lantmäteristyrelsens arkiv). På platsen löper i stället en ram av lador som avgränsar stadsområdet. Detta överensstämmer sannolikt dåligt med verkligheten i denna del av staden, och är kanske snarare ett konstnärligt uttryck om en önskan om att tydligt avgränsa staden. På en karta från 1752 finns rännarbanan inte utritad, utan på dess plats löper endast en tvärgående väg (Lantmäterimyndighetens arkiv). 1702 hade slottet eldhärjats och byggnaderna runt slottet rivits. Först på 1740-talet påbörjades återuppbyggnationen. Det ligger därför nära att anta att även rännarbanan revs eller brann ned i samband med branden.

En förhoppning fanns om att påträffa spår efter rännarbanan vid den arkeologiska schaktningsövervakningen. Ett marklager längs schaktsträcka 4 märkte ut sig genom att det bestod av 0,1 m tjockt sotigt grus. Gruset tycktes omrört och trampat. I gruset gjordes inga arkeologiska fynd, men i övergången mot gruslagren ovan fanns ett glassigill. En ^{14}C -analys från en kolbit påträffad i botten av gruslagret gav en datering till 1479-1628 AD. Lagret har sannolikt utgjort markyta under senmedeltid. Det går naturligtvis inte att slå fast att lagret är en del av rännarbanan, särskilt inte när lagret är påträffat ca 20 m norr om var rännarbanan visas på 1600-tals kartan. Men lagret vittnar

ändå om att man utnyttjat platsen under senmedeltid och den exakta placeringen av rännarbanan kan vi inte vara säkra på med tanke på de skalfel som för övrigt finns i kartbilden från 1600-talet.

Det är först under senaste åren området söder om Uppsala slott har undersökts arkeologiskt. Det har då, liksom nu, handlat om mindre markgrepp spridda över ett stort område. Genom de arkeologiska övervakningarna har dock okända delar kring slottets historia kommit i ljuset. Platsens förhistoriska skeenden har vi också skymtat genom övervakningarna, vilket ger ny och värdefull kunskap kring Uppsalas tidigaste historia.

Figur 41. Området söder om Uppsala slott. Reifiering av odaterad 1600-tals karta mot dagens kartbild. Grävda schakt inlagda med röd linje. Schaktsträckan har alltså löpt genom rännarbanan och precis förbi Söder port. Lantmäterstyrelsens arkiv. Skala 1:3000.

Administrativa uppgifter

Uppdragsnummer Fornreg: 202500301

Plats: Fjärdingen 33:1 mfl, Uppsala kommun, Uppsala län.

Fornlämningsnummer: L1943:2293 och L1941:1785

Fornlämningstyp: Stadslager, Slott/herresäte

Typ av undersökning: Arkeologisk schaktningsövervakning

Orsak till undersökning: Markarbete för ny el

Företagare: Vattenfall Eldistribution AB

Fältarbetsperiod: 2025-08-13 till 2025-10-09

Upplandsmuseets projektledare: Anna Ölund

Upplandsmuseets personal: Johanna Svärd, Malin Lucas och Amanda Jönsson

Upplandsmuseets diarienummer: 81-2025

Upplandsmuseets projektnummer: 80 008

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-1684-2025, 2025-03-06

Koordinat- och höjdsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: 4 fyndposter, varav 1 gallrades. Förvaras i Upplandsmuseets magasin i väntan på fyndfördelning.

Referenser

Litteratur

DMS = Det medeltida Sverige. Band 1 Uppland. Volym 2, Tiundaland: Ulleråker, Vaksala, Uppsala stad. Av Dahlbäck, Göran, Ferm, Olle & Rahmqvist, Sigurd. 1984. Stockholm.

Douhan, B. 1990. Red. Uppsala slott, Vasaborgen. Almqvist & Wiksell international. Stockholm.

Eklund S, Hulth H och Svennman, E. 2019. Kelthögen – ett gravfält från yngre järnålder samt boplatslämningar från äldre järnålder. Arkeologisk undersökning. SAU rapport 2019:32. Uppsala.

Fagerlund, D & Hennius, A. 2014. Kvarteret Plantskolan. Arkeologisk förundersökning. Upplandsmuseets rapporter 2014:18. Upplandsmuseet. Uppsala.

Francki, K. 1990. Slottets trädgårdar. i: Uppsala slott, Vasaborgen. (red.) Douhan, B. Almqvist & Wiksell international. Stockholm.

Fulton, T. 1990. Slottet ur konsthistorisk aspekt. i: Uppsala slott, Vasaborgen. (red.) Douhan, B. Almqvist & Wiksell international. Stockholm.

Göthberg, H. 2020. Försvunna byar i västra Uppsala. I: Årsboken Uppland 2020. Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Uppsala.

Hennius, A & Fagerlund, D. 2012. Kvarteret Plantskolan. Särskild arkeologisk utredning. Upplandsmuseets rapporter 2012:19. Upplandsmuseet. Uppsala.

Hultberg, A. 2025a. Längs Kung Jans väg. Järnålder och slottsrasering i Tornerparken. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2025:10. Upplandsmuseet. Uppsala.

Hultberg, A. 2025b. Rännarbanan vid Uppsala slott. Mänskliga kvarlevor i Tornerparken. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2025:11. Upplandsmuseet. Uppsala.

Odenrants, R. 1929–33. Ett gravfält vid Slottsbacken i Uppsala. Upplands fornminnesförenings tidskrift. Bd XLIII, häfte 43. Uppsala.

Peringskjöld, J. 1719. Monumenta Ullerakerensia cum Upsalia nova illvstrata. Stockholm.

Sunding, E. 2017. I Uppsalas medeltida utkant - arkeologi i kvarteret Plantskolan. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2017:15. Upplandsmuseet. Uppsala.

Sundquist, Nils. 1953. Uppsala stads historia I. Östra Aros: stadens uppkomst och dess utveckling intill år 1300. Uppsala.

Sundqvist, Nils. 1980. Länskansli och landshövdingebostad i det äldre Uppsala. Årsboken Uppland 1980. Uppsala.

Stenström, K. 2020. Bronsålderslämningar, järnåldersgravar och tidigmodern bebyggelse i centrala Uppsala. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2020:02. Upplandsmuseet. Uppsala.

Lantmäteriakter

Lantmäteristyrelsens arkiv

Uppsala stad

Redovisning utan årtal B70-1:6

Kommentar: Stadsjordar väster om ån, troligen från ca 1660

Lantmäterimyndigheten i Uppsala län

Uppsala stad

Regleringskarta 1643 B70-1:3

Uppsala stad

Arealavmätning 1753

Bilagor

Bilaga 1 - Schaktlista

Bilaga 2 – Kontextlista

Bilaga 3 – Fyndlista

Bilaga 4 – ¹⁴C- analys

Bilaga 1 - Schaktlista

Schakt	Lokalitet	Längd	Bredd	Djup	Beskrivning	Kontexter
Sträcka 1	Sträcka söder och norr om Blåsenhusgatan.	29 m			Schaktet grävt utan arkeologisk övervakning.	
Sträcka 2	Schakt i G/C-väg utmed västra sidan av Dag Hammarskölds väg.	136 m	0,65–0,8 m	0,65–0,9 m	Schaktets övre del utgörs av 0,5 m tjockt recent grus/stenkross. Därunder finns delvis ett bevarat odlingslager inom tre partier.	K1, K2, K3
Sträcka 3	Schakt i grusväg utmed östra sidan av Dag Hammarskölds väg.	39 m	0,8–1 m	0,65 m	I schaktets övre del fanns stenkross på markduk (-0,25 m). Under detta ett omrört raseringslager utan nivåer. Mot schaktbotten på -0,5 till -0,65 m under markytan närmast ren grusig sand.	K4
Sträcka 4	Schakt i grusad gångväg i östvästlig riktning i Tornerparken.	63,5 m	0,85 m	0,7–0,9 m	I schaktets övre del fanns gångvägen ned till -0,25 m. Under gångvägen låg ett 0,3 m tjockt mycket kompakt lager av sand varvat med grus, med vissa inslag av tegel. Under detta låg bitvis en gles stenläggning med fynd av recent glas. På 0,6–0,7 m under mark fanns i schaktsträckans västra del K5 och i dess mittersta del K6. I schaktsträckans östra ände fanns K7. Naturligt åsgrus låg 0,65–0,95 m under markytan.	K5, K6, K7
Sträcka 5	Schakt i Kung Jans väg från Tornerparken norrut mot Slottet.	82 m	0,85–1 m	0,8–0,95 m	I schaktets södra del fortsatte K7. Schaktsträckans södra del var störd av ett ledningsschakt i östra kanten av schaktet. Schaktets generella lagerbild utgörs av asfalt med underliggande recent grus. Därunder finns rester efter en äldre markyta K8 på ca 0,8 meter under markytan. I schaktsträckans mitt fanns raseringslager K9 och en mur K15. I schaktsträckans norra del fanns äldre vägbeläggningar K10, K11 och K13. Här fanns även ett naturligt lager med krossade snäck- och musselskal K12.	K7, K8, K9, K10, K11, K12, K3, K15
Sträcka 6	Schakt från Kung Jans väg mot elskåp vid parkering, söder om Slottet	9 m	0,85 m	0,6–0,7 m	Schaktet grävdes i gräsytan med ett matjordslager som var ca 0,2–0,25 m tjockt. Under detta fanns gulvitt grus med en nedgrävning K14. Öster om K14 var gruset brunrött och möjligen värmepåverkat av kalkrörningsaktivitet.	K14

Bilaga 2 – Kontextlista

Kontext	Typ	Undertyp	LxBxD	Beskrivning	Tolkning	Kommentar	Sträcka
K1	Lager	Odlingslager	27 × 0,5 × 0,15-0,25	Lucker mörkbrun siltig lera med inslag av sand, tegelstänk, bark och nedbrutet organiskt material. I vissa partier inslag av kol och sot. Ligger ovan naturligt åsgrus.	Odlingslager 1800–1900-tal.		2
K2	Lager	Odlingslager	25 × 0,5 × 0,1	Mörkbrun siltig lera med tegelinslag och vissa kolstänk. Omrört och avgrävt av ledningar. Endast synligt i schaktkant. Rest av odlingslager.	Odlingslager 1800–1900-tal		2
K3	Lager	Odlingslager	7 × 0,5 × 0,1	Mörkbrun siltig lera med tegelinslag och vissa kolstänk. Omrört och avgrävt av ledningar. Endast synligt i schaktkant. Rest av odlingslager.	Odlingslager 1800–1900-tal		2
K4	Lager	Raseringslager	23 × 0,6–1,3 ×	Omrört raseringslager med sten, tegel och fynd från 1700–1900-tal	Raseringslager 1700–1900-tal		3
K5	Lager	Brandlager	11 × 0,8 × 0,1–0,15	Mörk brunsvart brandhorisont av grus och småsten med mycket sot och enstaka små kolbitar. Fynd av svartgods.	Möjligen rest av en grav. Järnålder	Svartgods 700–900-tal	4
K6	Lager	Marklager	16 × 0,9 × 0,05–0,1	Sotigt åsgrus - i övrigt helt rent. Överlagrar delvis lager 5.	Rest av rännarbanan 1550–1700-tal ?	Prov 1. Lager 6. BP 352±29. 1479–1628 AD	4
K7	Lager	Brandlager med skärvsten	7 × 0,65 × 0,1–0,25	Lager av sotigt svartbrunt grus med skärviga och skörbrända stenar. Visst inslag av små fragment av kol.	Möjligen rest av en grav eller skärvstenshöj. Bronsålder.	Prov 2. Lager 7. BP 2781±31. 983–898 BC	4
K8	Lager	Marklager	28 × 0,3 × 0,1	Gråbrunt sandigt grus med mycket småsten. Synligt i västra schaktkanten. På 0,8 m djup under markytan. Ligger delvis under lager 9 och ovan naturligt åsgrus.	Äldre markyta		5

Kontext	Typ	Undertyp	LxBxD	Beskrivning	Tolkning	Kommentar	Sträcka
K9	Lager	Raserings-lager	11 × 0,8–2,8 × 0,2–0,9	Tegelrasering längs en sträcka om 11 m. Avtar i tjocklek mot norr. Utgörs av krossade bitar välbränt stortegel med inslag av bitar av kalkbruk och sten. Ligger delvis på lager 8.	Rasering efter Söderport		5
K10	Stenkonstruktion	Stenläggning	12 × 0,8 × 0,1	Stenläggning av små sten 0,7–0,12 m i diameter som ligger ovan ett lager av krossat tegel blandat med grus. Finns i västra schaktkanten på 0,3 m djup under asfalten.	Rest efter äldre vägbe-läggning		5
K11	Stenkonstruktion	Stenläggning	5,6 × 0,8 × 0,1	Stenläggning av små sten 0,05–0,10 m i diameter. På 0,3 m under asfalten och storgatsten. Hör sannolikt ihop med lager 10.	Rest efter äldre vägbe-läggning		5
K12	Lager	Naturligt		Komprimerat vitt till ljust lila lager med tydliga horisontella skikt. Fullt av små små snäckskal och musslor. Överyta på 38,1 m ö h - underyta 37,6 m ö h.			5
K13	Stenkonstruktion	Stenläggning	1,3 × 0,35 × 0,2	Kanten av Kung Jans väg. På - 0,15 under markytan finns en bit av en stenläggning i ett skift av 0,15–0,2 m stora stenar. Äldre markering av Kung Jans väg.	Rest efter äldre vägbe-läggning		6
K14	Nedgrävning	Kalkrörningsgrop	5 × 1,1 × 0,4	Grop på 0,25 m under markytan fylld med varviga horisontella stråk av mycket kompakt flagit kalkbruk blandat med bruna till gula sandiga lager, inslag av kalkbitar (sintrade), enstaka tegelbitar. I kanten av nedgrävningen finns enstaka kolbitar men inte i själva fyllningen. Orimligt hårt. Fick grävas med maskin. Ej grävt i botten. Öster om nedgrävningen finns fler rödbruna skikt med sand och grus direkt under markytan. Området är stört av äldre elledningar.	Kalkrörningsgrop		6
K15	Tegelkonstruktion	Mur	0,8 x 0,5 x 0,45-0,55	I utvidgning av schakt för placering av elskåp. Bevarat murparti av tegelmur byggd av stortegel. Upp till 5 skift synliga i schaktkanten. Murat med gråvitt hårt kalkbruk. Muren är sönderbruten vid tidigare grävning för elskåp.	Murparti till Söderport		5

Bilaga 3 – Fyndlista

Fnr	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Storlek mm	Antal	Antal frag	Vikt g	Beskrivning	Anmärkning
F1	Lösfynd	Bergart	Bearbetad marmor	Byggnadselement	180 × 143 × 100	1	1	6810	Halvmåneformat gråvitt marmorblock med guggen och slipad övre rundad sida. Flat undersida. Del till fönsteromfattning eller pelare?	Löst liggande i gruset i schaktsträcka 3. Figur 36.
F2	K5	Keramik	Svartgods	Kärl	450 × 250 × 3,5	1	12	47,3	12 bitar av ett tunnväggigt svartgodskärl. Godset är bergartsmagrat med stora korn samt glimmer. I bit visar på innåtvänd mynning. I bit med matskorpa. 700–900 e.Kr.	Keramikbitarna påträffade på samma ställe i schaktkanten liggade i K5. Figur 37.
F3	K6	Glas	Glassigill		37 × 38 × 3,2	1	1	20,3	Glassigill till flaskor med inskription CBGB. Flaskan är tillverkad vid Casimirsborgs glasbruk som hade produktion mellan 1757 och 1810.	Påträffad i övergången mellan gruslager till grusgång och K6. Figur 18 och 38.
F4	Lösfynd	Bergart	Bearbetad kalksten	Golvplatta	370 × 350 × 50	2	12		Delar av en eller flera kalkstensplattor med nött ovalsida. Sannolikt golvplattor.	Påträffade i fyllnadsgruset till Kung Jans väg. Möjligen rivningsmaterial från Slottet eller Söderport. Gallrade i fält. Figur 39.

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Regemenstvägen 10
752 37 Uppsala

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Hemsida:
www.uu.se/centrum/tandemlab

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Uppsala 2026-03-16

Anna Ölund
Upplandsmuseet
Drottninggatan 7
753 10 UPPSALA

Resultat av ¹⁴C datering av obränt ben och träkol från Tornerparken, Uppsala, Uppland. (p 7333)

Förbehandling av obrända ben:

1. Mekanisk rengöring av ytan (skrapning, ev. sandblåstring).
2. Ultraljudstvätt i avjoniserat vatten.
3. Krossning i mortel.
4. 0.8 M HCl tillsätts, omrörning (30 min, cirka 10 °C) (apatit bort). Löslig fraktion benämns fraktion A.
5. Olöslig fraktion tillsätts avjoniserat vatten, pH 3, och värms under omrörning (8 h, 90 °C). Olöslig del benämns fraktion C och löslig del benämns fraktion D. Fraktion D bör ge den mest relevanta åldern eftersom det mesta av benmaterialets organiska del ("kollagenet") återfinns här. Övriga fraktioner kan emellertid ge information om föroreningsinverkan och bör i kritiska fall dateras. Det kemiska utbytet i de olika stegen kan också ge en vägledning om dateringsresultatets pålitlighet genom att benmaterialets kemiska kvalitet därigenom kan bedömas.

Den fraktion som ¹⁴C-bestäms i acceleratorn förbränns till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen D daterats.

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Detta steg upprepas tills den lösliga delen inte längre är mörkfärgad.

Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningsinverkan.

Före mätningen av ¹⁴C-innehållet i acceleratorn förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labbnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}_{\text{‰ V-PDB}}$	^{14}C ålder BP
Ua-91894	Dag H-Tornerparken el, L6, prov 1	-26,3	352 ± 29
Ua-91895	Dag H-Tornerparken el, L7, prov 6	-23,9	2 781 ± 31

Provet *Dag H-Tornerparken el, L7, prov 5* var av för dålig kvalitet och kunde ej dateras.

Bifogat finns graf(er) med kalibrering från BP-ålder till kalenderår.

Med vänliga hälsningar

Karl
Håkansson

Elektroniskt undertecknad
av Karl Håkansson
Datum: 2026.03.16
23:11:49 +01'00'

Karl Håkansson/Daniel Primetzhof

Kalibreringskurvor

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020), IntCal20

